

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ПОГОДЖЕНО:

Начальник відділу навчально-
методичної роботи та
забезпечення якості освіти, доцент
Ю. М. Михайлюк

_____
(підпис)
“ “ _____ 20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Перший проректор,
професор

_____
(підпис) В. М. Мойсієнко

“ “ _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПП 9

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ І КОРПОРАТИВНА
СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Галузь знань _____
(шифр і назва галузі знань)

Напрямок підготовки / спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва напрямку підготовки / спеціальності)

Спеціалізація _____
(назва спеціалізації)

Інститут / факультет ННІ економіки і права
(назва інституту / факультету)

2017 – 2018 навчальний рік

Робоча програма «Управління економічною безпекою і корпоративна соціальна відповідальність»

(назва навчальної дисципліни)

для студентів за галуззю знань _____

напрямом підготовки (спеціальністю) 242 Туризм

Розробники: Зачосова Наталія Володимирівна, професор кафедри менеджменту та економічної безпеки, д.е.н., доцент

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри менеджменту та економічної безпеки

Протокол від “ ____ ” _____ 2017 року № ____

Завідувач кафедри менеджменту та економічної безпеки, д.е.н., професор

_____ (підпис)

Назаренко С.А.

(прізвище та ініціали)

© ЧНУ, 2017 рік

© _____, 20__ рік

ВСТУП

Робочу програму укладено відповідно до навчального плану напряму підготовки / спеціальності 242 Туризм.....

(шифр і повна назва)

Спеціалізації _____

(шифр і повна назва)

Робочу програму складено на підставі _____

(назва типової навчальної

програми; ким і коли затверджено програму)

Робоча програма розрахована на студентів 1 курсу

денної та заочної форм навчання освітнього ступеня «магістр»

(бакалавр, магістр)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень (освітній ступінь)	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	Галузь знань	Нормативна дисципліна циклу професійної підготовки	
	Спеціальність <u>242 Туризм</u> (шифр і назва)		
Модулів – 3	Спеціалізація:	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання (розділ 10 Робочої програми)		Семестр	
Загальна кількість годин – 180		1-й	1-й
	Освітній ступінь: <i>магістр</i>	Лекції	
		28 год.	
		Практичні, семінарські	
		28 год.	
		Лабораторні	
		0 год.	0 год.
		Самостійна робота	
		124 год.	0 год.
Індивідуальні завдання: 0 год.			
Вид контролю: <i>іспит</i>			

Примітка.

Тижневих годин для денної форми навчання – 3,11

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 0,45

для заочної форми навчання –

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Мета викладання дисципліни – підготовка спеціалістів за освітнім ступенем магістра відповідно до державних стандартів, встановлених освітньо-кваліфікаційною характеристикою та освітньою програмою підготовки спеціалістів вищезазначеного фахового спрямування.

Метою даної дисципліни є формування у майбутніх фахівців здатності опанувати існуючі теоретичні та прикладні засади управління економічною безпекою і забезпечення корпоративної соціальної відповідальності.

2.2. Завдання вивчення дисципліни:

1) ознайомити студентів з основами управління економічною безпекою, особливостями формування її системи;

2) поглибити знання студентів щодо механізмів протидії економічним ризикам підприємств, установ, організацій;

3) сформувати системне уявлення про забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності;

4) виховувати у студентів схильність до безпекоорієнтованого управління суб'єктами господарювання за необхідності швидкого реагування на зміни економічного середовища;

5) виробити у студентів уміння аналізувати стан економічної безпеки та користуватися методиками оцінювання її рівня;

6) формувати у студентів навички слідування нормам і правилам корпоративної соціальної відповідальності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен отримати належні компетенції, а саме:

знати:

– підходи до формування системи економічної безпеки;

– теоретичні основи управління системою економічної безпеки;

– особливості організації управління системою економічної безпеки;

– механізм моніторингу у системі економічної безпеки;

– параметри оцінки рівня економічної безпеки та корпоративної соціальної відповідальності;

– вектори стратегії забезпечення економічної безпеки та корпоративної соціальної відповідальності;

– інструменти управління ризиками в системі економічної безпеки;

– механізми забезпечення корпоративної соціальної відповідальності;

вміти:

– розробляти та запроваджувати на практиці заходи із забезпечення економічної безпеки;

– забезпечувати підготовку керівних документів, які стосуються організації діяльності системи економічної безпеки підприємства, механізмів забезпечення корпоративної соціальної відповідальності;

– розробляти проекти положень, наказів та інструкцій, що регламентують функціонування системи безпеки, а також діяльність підрозділу економічної безпеки підприємства та його взаємодію з іншими структурними підрозділами;

– визначати зовнішні та внутрішні загрози й ризики у сфері економічної безпеки підприємства;

– проектувати систему підготовки керівного складу та персоналу підприємства щодо проведення ефективних заходів зі зниження рівня небезпек, загроз та ризиків;

– розробляти плани щодо забезпечення економічної безпеки, проведення окремих спеціальних заходів щодо оперативного реагування на загрози, ризики, небезпеки діяльності підприємства;

– забезпечувати збереження та примноження матеріальної та фінансової бази підприємства, раціональне та ефективне використання його ресурсів, надання інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень щодо доцільності діяльності підприємства з урахуванням виявлених загроз і небезпек, захисту отриманої інформації, яка відноситься до комерційної таємниці підприємства;

–організувати проведення моніторингу оцінювання стану безпеки, надійності та рівня: економічного стану підприємства, потенційних партнерів підприємства, стратегії діяльності на ринку конкурентів, максимально повного інформаційного забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства з метою мінімізації внутрішніх і зовнішніх загроз.

–розробляти документи, що визначають стандарти безпеки, повноваження структурних підрозділів підприємства, види та напрями їх діяльності щодо запобігання загрозам, ризикам, небезпеці та забезпечення економічної безпеки;

–брати участь в апробації заходів із економічної безпеки підприємства шляхом розроблення моделі економічної безпеки підприємства та плануванні окремих спеціальних заходів щодо оперативного реагування на загрози, ризику, небезпеки в діяльності підприємства;

–забезпечувати дотримання норм корпоративної соціальної відповідальності.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Формування системи економічної безпеки.

Економічна безпека як функція та її значення для установи, організації, підприємства. Трактуювання економічної безпеки установи, організації, підприємства: поняття економічної безпеки в наукових публікаціях та діловій літературі, підходи до визначення сутності. Групування небезпек і загроз економічній безпеці установи, організації, підприємства за кваліфікуючими ознаками.

Рівні забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації, закономірності управління самоорганізаційною системою безпеки підприємства, установи, організації. Пріоритети в застосуванні заходів, які повинні вживати підрозділи служби безпеки підприємства для виконання покладених на них завдань. Організація взаємодії складових компонентів системи економічної безпеки установи, організації, підприємства.

Алгоритм управління. Формування системи управління економічною безпекою підприємства, установи, організації на засадах теоретичних підходів до управління. Положення та особливості системного, програмно-цільового, інституційного, підходів.

Механізм взаємодії функціональних складових комплексної системи безпеки при проведенні заходів з протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам та ризикам діяльності підприємства, установи, організацій.

Тема 2. Теоретичні основи управління системою економічної безпеки.

Поняття системи економічної безпеки підприємства, установи, організації. Мета та модель системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. Суб'єкти забезпечення економічної безпеки (зовнішні і внутрішні). Завдання та функції економічної безпеки, сфера її діяльності: інформаційно-аналітична, фінансова, фізична, інтелектуальна, виробнича, інноваційна, екологічна, правова, кадрова. Модель комплексного використання власних ресурсів підприємства в системі економічної безпеки підприємства, установи, організації.

Концепція економічної безпеки підприємства, установи, організації: призначення та зміст. Опис проблемної ситуації в галузі безпеки підприємства, установи, організації, побудова системи економічної безпеки підприємства, установи, організації, розрахунок сил і засобів, необхідних для забезпечення безпеки, розробка заходів щодо реалізації основних положень концепції безпеки підприємства, установи, організації, висновки про необхідність розробки і реалізації концепції економічної безпеки підприємства, установи, організації та ефективності її застосування. Документи, що визначають стандарти безпеки підприємства, установи, організації.

Основні принципи побудови та організації системи забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації: законності та організації роботи підприємства, установи, організації навколо основних процесів та видів ресурсів підприємства, установи, організації, централізація служби економічної безпеки та спрощення організаційної структури підприємства,

установи, організації, інформування та навчання співробітників, залучення їх до процесу реорганізації функції фінансово-економічної безпеки. Методи та засоби інформаційного моделювання систем економічної безпеки управлінських процесів та систем. Проведення консультацій, інструктажів персоналу установи, організації, підприємства з питань безпеки та розробка рекомендацій керівництву установи, організації, підприємства та їх структурним підрозділам із протидії загрозам і ризикам. Умови співробітництва різних систем безпеки організацій та установ з правоохоронними органами. Плани організації взаємодії установи, організації, підприємства з зовнішніми організаціями: з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, силовими структурами, державними і недержавними підприємствами, установами та організаціями, громадськими об'єднаннями та громадянами для проведення спільних заходів із забезпечення безпеки діяльності установи, організації, підприємства.

Тема 3. Організація управління системою економічної безпеки.

Організаційна структура управління безпекою установи, організації, підприємства: роль і відповідальність відділів з безпеки. Функції і процес управління системою економічної безпеки підприємств, установ, організацій. Принципи організації внутрішньої та зовнішньої взаємодії при вирішенні завдань забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації. Моделі організаційних структур з управління економічною безпекою установи, організації, підприємства, кількісний і якісний склад, рівень технічної оснащеності, розміри фінансування та місце штатного підрозділу економічної безпеки в структурі підприємства. Основні завдання та склад Ради з безпеки підприємства, як вищого колегіального органу.

Види штатних підрозділів безпеки суб'єктів господарської діяльності: департамент економічної безпеки, управління економічної безпеки, служба економічної безпеки, відділ економічного безпеки, відділення економічної безпеки, сектор економічної безпеки, фізична особа, яка відповідає на підприємстві, в установі, в організації за безпеку, і не має в підпорядкуванні структурного підрозділу безпеки. Положення про підрозділ економічної безпеки установи, організації, підприємства. Організаційно-штатна структура підрозділу економічної безпеки установи, організації, підприємства. Побудова структури підрозділу економічної безпеки установи, організації, підприємства. Вимоги до освіти, досвіду роботи та особистих якостей персоналу підрозділу економічної безпеки установи, організації, підприємства. Визначення завдань та функцій підрозділу економічної безпеки організації, установи, підприємства. Нормативно-методичні механізми формування інструкцій, що регламентують усі види діяльності підрозділу економічної безпеки установи, організації, підприємства та їх персоналу при виконанні службових обов'язків. Побудова структури служби економічної безпеки установи, організації, підприємства. Нормативно-методичні механізми формування положення про підрозділ економічної безпеки установи, організації, підприємства. Робочі та дорадчі органи з питань забезпечення економічної безпеки установи, організації, підприємства. Утворення тимчасових структур щодо протидії загрозам та ризикам окремим видам діяльності установи, організації, підприємства.

Механізм управління системою економічної безпеки підприємств, установ, організацій. Визначення функціональних складових механізму управління системою економічної безпеки установи, організації, підприємства. Ідентифікація та документування робіт, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки установи, організації, підприємства. Кошторис діяльності підрозділу економічної безпеки Розподіл повноважень і відповідальності між структурними підрозділами при проведенні заходів із протидії ризикам і загрозам діяльності установи, організації, підприємства.

Повноваження структурних підрозділів підприємства, установи, організації, види та напрями їх діяльності щодо запобігання загрозам, ризикам, небезпеці та забезпечення економічної безпеки. Штатний розпис установи, організації, підприємства. Порядок формування штатного розпису підрозділу економічної безпеки установи, організації, підприємства. Розподіл повноважень і відповідальності між структурними підрозділами в системі забезпечення економічної безпеки установи, організації, підприємства Розподіл повноважень і відповідальності між структурними підрозділами при проведенні заходів із протидії ризикам і загрозам діяльності

установи, організації, підприємства. Зміст робіт із забезпечення економічної безпеки Розподіл повноважень і відповідальності між структурними підрозділами при проведенні заходів із протидії ризикам і загрозам діяльності установи, організації, підприємства. Посадові обов'язки (інструкції працівників підрозділу економічної безпеки установи, організації, підприємства). Принципи, форми та методи діяльності служби економічної безпеки підприємства, установи, організації. Механізми введення в дію рішень керівництва установи, організації, підприємства щодо протидії загрозам та ризикам. Посадові інструкції персоналу підрозділу економічної безпеки установи, організації, підприємства. Підходи до побудови системи безпеки корпорації: «легкі служби» безпеки і «важка» комерційна служба безпеки корпорації.

Управлінські відносини в системі економічної безпеки установи, організації, підприємства. Методи управління системою безпеки установи, організації, підприємства. Розподіл повноважень і відповідальності між структурними підрозділами установи, організації, підприємства в системі забезпечення їх економічної безпеки. Інструктажі посадових осіб та персоналу підприємства з питань забезпечення безпеки окремих напрямів діяльності установи, організації, підприємства. Основні сфери та напрями діяльності служб з економічної безпеки, завдання та функції: адміністративно-розпорядчі, господарсько-розпорядчі, планово-виробнича, організаційно-технічна, науково-методична, інформаційно-аналітична, навчально-організаційна, обліково-контрольна, соціально-кадрова, організаційно-управлінська.

Змістовий модуль 2.

Тема 4. Оцінка рівня економічної безпеки.

Можливі критерії оцінювання роботи підрозділів з економічної безпеки. Критерії оцінки ефективності діяльності системи забезпечення економічної безпеки установи, організації, підприємства. Техніка моніторингу і критерії щодо оцінювання функції економічної безпеки установи, організації, підприємства.

Поняття та види діагностики діяльності підприємства. Завдання, що поставлені перед підсистемою діагностики. Основи діагностики зовнішнього середовища підприємства, установи, організації. Методи діагностування фінансової кризи. Методи оцінки інтелектуального капіталу та потенціалу підприємства, установи, організації. Рівні економічної безпеки. Ідентифікація ризиків і пов'язаних з ними потенційних загроз.

Система оцінювання якості та ефективності організації виробничого процесу в установі, організації, на підприємстві як основи їх економічної безпеки.

Оцінка рівня економічної безпеки підприємства, установи, організації на основі аналізу фінансового стану та оцінки фінансової стійкості.

Контроль рівня економічної безпеки підприємства, установи, організації.

Методи оцінювання персоналу служб економічної безпеки: аналіз робіт та самооцінка, розрахункові методи (визначення коефіцієнтів), експертне оцінювання, рейтингова оцінка, навчальна тривога.

Оцінювання тривалості та складності робіт щодо забезпечення економічної безпеки установи, організації, підприємства. Заходи із оцінювання ефективності діяльності персоналу підрозділу економічної безпеки установи, організації, підприємства із протидії загрозам та ризикам. Порядок встановлення надбавок, доплат, премій працівникам установи, організації, підприємства за діяльність із забезпечення економічної безпеки.

Тема 5. Стратегія забезпечення економічної безпеки.

Стратегія забезпечення економічної безпеки. Сутність стратегії економічної безпеки підприємства, установи, організації. Розробка та реалізація стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації.

Стратегічний аналіз фінансово-економічної безпеки підприємства. Розгляд підприємства як об'єкта стратегічного управління. Диференціація видів стратегічного розвитку підприємства по їх рівнях. Розгляд стратегій в розрізі видів: корпоративна стратегія, функціональна стратегія, стратегія окремих господарських одиниць.

Значення стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації. Етапи процесу розробки та реалізації стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства. Стратегічний аналіз системи фінансової безпеки держави. Сегментація об'єктів стратегічного аналізу. Система методів стратегічного аналізу.

Стратегія забезпечення економічної безпеки установи, організації, підприємства. Стратегія забезпечення фінансової безпеки. Забезпечення інформаційної безпеки та захист комерційної таємниці. Організація охорони та фізичного захисту території, споруд, транспортних засобів, продукції, інших матеріальних цінностей та персоналу установи, організації, підприємства. Протидія недобросовісній конкуренції та недружнім поглинанням (рейдерам). Наради, семінари та інструктажі стосовно використання сучасних технічних засобів забезпечення економічної безпеки установи, організації, підприємства.

Перспективні та поточні плани забезпечення економічної безпеки установи, організації, підприємства. Перспективні та поточні плани діяльності установи, організації, підприємства та їх структурних підрозділів.

Тема 6. Управління ризиками в системі економічної безпеки.

Ризик як об'єктивна економічна категорія. Поняття класифікація, її наукове та практичне значення. Підходи до класифікації ризиків. Ознаки класифікації: причина виникнення, рід небезпеки, характер діяльності, з яким пов'язані відповідні ризики, об'єкти, на які спрямовані ризики. Класифікація ризиків за наслідком їх діяльності. Загальна характеристика основних груп фінансових ризиків.

Методи управління економічними ризиками. Принципи управління ризиками. Система управління ризиками. Розподіл повноважень і відповідальності між структурними підрозділами при проведенні заходів із протидії ризикам і загрозам діяльності установи, організації, підприємства. Структура і зміст планів проведення окремих спеціальних заходів із оперативного реагування на ризики та загрози безпеці діяльності установи, організації, підприємства. Методика розробки планів окремих спеціальних заходів. Плани організації взаємодії структурних підрозділів установи, організації, підприємства для проведення скоординованих спільних заходів із протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам і ризикам. Основи профілактики ризиків: диверсифікація та лімітування.

Інформація в системі управління ризиками. Організація та проведення інформаційної й аналітичної роботи зі своєчасного виявлення загроз і ризиків діяльності установи, організації, підприємства та розробки ефективних заходів для їх зниження.

Характеристика функцій суб'єкта управління в ризик-менеджменті: прогнозування, організація, регулювання, координація, стимулювання, контроль. Основні правила ризик-менеджменту. Методи ризик-менеджменту: уникнення, прийняття, передання, зниження.

Самострахування, як метод зниження рівня ризиків. Страхування ризику. Страхування в системі ризик-менеджменту. Основні поняття страхування. Страхові ризики. Критерії страхувальності ризиків. Сутність, зміст і види страхування. Методи страхування. Переваги страхування як методу управління фінансовими ризиками. Основні проблеми страхування.

Тема 7. Діагностика банкрутства та джерела виходу з кризи.

Методи діагностування фінансової кризи. Методи оцінки інтелектуального капіталу та потенціалу підприємства, установи, організації. Базова модель оцінки BSC. Діагностика банкрутства підприємства, установи, організації. Система раннього попередження та реагування як особлива інформаційна система, яка інформує керівництво про потенційні ризики, що можуть насуватись на підприємство, установу, організацію як з зовнішнього, так і з внутрішнього середовища. Моделі прогнозування банкрутства. Моделі прогнозування ймовірності банкрутства: п'ятифакторна Альтмана, модель Таффлера і Тішоу, Модель Спрінгейта, модель Ліса. Програма заходів санації. Етапи реструктуризації.

Форми та внутрішні джерела виходу з фінансової кризи. Економічна сутність санації. Цілі та завдання фінансової санації. Види санації: досудова та за ухвалою господарського суду. Передумови та ініціатори проведення фінансової санації, порядок проведення санації

підприємства, установи, організації. Порядок проведення санації підприємства. Діагностика кризового стану, причин і глибини фінансової кризи та загрози банкрутства. Експрес-діагностика фінансового стану.

Організація управління санацією підприємства. Класична модель фінансової санації, схема її проведення: виявлення фінансової кризи, аналіз причин виникнення кризової ситуації, рішення про розробку санаційної концепції, визначення цілей санації, формування стратегії санації, розробка програми, проекту та плану санації, реалізація, координація та контроль виконання запланованих заходів. Поглиблений аналіз фінансового стану неплатоспроможного підприємства; з'ясування причин втрати платоспроможності; оцінка потенціалу відновлення платоспроможності підприємства, установи, організації. Менеджмент санації. Інституційні та функціональні блоки менеджменту санації.

Змістовий модуль 3.

Тема 8. Основні засади становлення та розвитку корпоративної соціальної відповідальності.

Історія розвитку корпоративної соціальної відповідальності її суть та значення. Внутрішнє і зовнішнє середовище КСВ. Концепція менеджменту заінтересованих осіб.

Корпоративна соціальна відповідальність, соціально відповідальний бізнес, стейкхолдери, корпоративне громадянство, стандарт AA 1000 SES, стандарт ISO 26000.

Переваги та ризики впровадження стратегії КСВ. Моделі КСВ (європейська, американська, азіатська). Міжнародні ініціативи розвитку КСВ.

Вітчизняний досвід становлення та розвитку КСВ. Корпоративна соціальна відповідальність як конкурентна перевага сучасних компаній. Позитивні та негативні наслідки соціально відповідального бізнесу. Аргументи проти широкої соціальної відповідальності. Аргументи за соціальну відповідальність. Прямі й непрямі ефекти соціальної відповідальності компанії. Основні переваги впровадження програм КСВ для суспільства, держави і бізнесу.

Концепція заінтересованих сторін (стейкхолдерів). Основні групи заінтересованих сторін. Зв'язок між КСВ підприємства та основними група-ми заінтересованих сторін. Внутрішнє і зовнішнє середовище КСВ. Основні напрямки внутрішньої і зовнішньої КСВ. Методика stakeholder analysis. Матриця стейкхолдерів. Карта стейкхолдерів. Моделі взаємодії і комунікації із заінтересованими сторонами.

Фактори, які посилюють вимоги до соціальної відповідальності компаній. Міжнародні організації, які визначають основні тенденції розвитку КСВ. Міжнародні ініціативи як чинник формування і розвитку КСВ. Поняття сталого розвитку. Проблеми глобальної соціальної відповідальності. Глобальний договір ООН. Десять принципів Глобального договору. Стратегічні цілі реалізації КСВ згідно із ISO 26000.

Вітчизняний досвід становлення КСВ. Етапи становлення КСВ в Україні. Основні фактори, які впливають на практику КСВ в Україні. Специфічні чинники і перешкоди поширення КСВ у бізнесі. Стратегічні пріоритети розвитку КСВ в Україні. Системні переваги від впровадження КСВ (на національному рівні).

Тема 9. Корпоративна соціальна відповідальність в системі управління організацією

Основні причини, що спонукають фірми приймати етичний стиль ведення бізнесу. Організація діяльності з КСВ. Основні теорії, які враховуються при побудові системи управління КСВ. Система управління КСВ. Попередній аналіз. Визначення доцільності і важливості. Оцінка сфери впливу організації. Встановлення пріоритетів при розгляді основних тем і питань. Вбудовування СВ в організаційну систему і процедури організації. Визначення напрямку для організації щодо СВ. Підвищення обізнаності і розвиток компетентності щодо СВ. Моніторинг КСВ компанії. Стратегія з КСВ – розробка і планування. Вимоги до компетенції менеджера КСВ.

Етичні кодекси та етичні програми: основні принципи та вимоги до формування та впровадження. Передумови створення корпоративної етичної програми. Елементи етичної

програми. Організація етичної програми в компаніях. Структура етичного кодексу. Керівні принципи для розробки й виконання ефективного етичного кодексу.

Основні напрямки діяльності та інструменти КСВ. Шість корпоративних соціальних ініціатив за Ф. Котлером. Шість основних соціально-відповідальних програм. Основні напрямки практичної реалізації соціальної політики підприємства. Добровільні ініціативи у сфері соціальної відповідальності.

Тема 10. Формування відносин з працівниками на засадах корпоративної соціальної відповідальності

Гідна праця як предмет КСВ. Європейські стандарти у сфері праці. Фундаментальні права на працю (МОП). Трудові практики. Етика відносин зі співробітниками. Соціальний діалог.

Етика найму на роботу та звільнення з роботи. Мінімальні вимоги для процедури звільнення. Проблема непотизму. Заробітна плата і умови праці. Право працівників на приватне життя. Прийнятне і неприйнятне втручання в особисте життя працівників. Інформована згода. Поліграф або детектор брехні, його використання. Основні аспекти якості трудового життя. Умови праці та соціальний захист. Захист здоров'я та безпека на робочому місці. Організація праці. Обов'язки працівників. Розвиток людини та навчання на робочих місцях.

Проблема сигналізаторства. Види сигналізаторства. Умови, при яких сигналізаторство морально дозволене і морально обов'язкове. Конфлікти інтересів. Форми прояву конфліктів інтересів. Хабарництво та корупція. Протидія корупції. Інсайдерство.

Питання професійної етики. Вільні професії в бізнесі. Особливості професійних кодексів.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.												
ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА УПРАВЛІННЯ НЕЮ												
Тема 1. Формування системи економічної безпеки.	18	4	4	-	-	12						
Тема 2. Теоретичні основи управління системою економічної безпеки.	18	2	2	-	-	12						
Тема 3. Організація управління системою економічної безпеки.	18	2	2	-	-	12						
Разом за змістовим модулем 1	54	8	8	-	-	36						
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.												
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ												
Тема 4. Оцінка рівня економічної безпеки.	18	2	2	-	-	12						
Тема 5. Стратегія забезпечення економічної безпеки	18	4	4	-	-	12						
Тема 6. Управління ризиками в системі економічної безпеки.	18	2	2	-	-	12						
Тема 7. Діагностика банкрутства та джерела виходу з кризи	18	2	4			12						
Разом за змістовим модулем 2	72	10	12	-	-	48						
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.												
КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ												
Тема 8. Основні засади становлення та розвитку корпоративної соціальної відповідальності	18	2	2	-	-	14						
Тема 9. Корпоративна соціальна відповідальність в системі управління організацією	18	4	4	-	-	14						
Тема 10. Формування відносин з працівниками на засадах корпоративної соціальної відповідальності	18	4	2	-	-	12						
Разом за змістовим модулем 3	54	10	8	-	-	40						
Усього годин	180	28	28	-	-	124						

5. ТЕМАТИКА І ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА УПРАВЛІННЯ НЕЮ

Лекції 1-2.

Тема 1. Формування системи економічної безпеки

(д.ф.н. – 4 год)

Логіка викладу:

1. Розвиток та сучасний зміст поняття економічної безпеки підприємства, установи, організації.
2. Головні загрози економічній безпеці підприємства, установи, організації.
3. Економічна безпека суб'єктів господарювання основних видів економічної діяльності в Україні.
4. Державне регулювання економічної безпеки підприємства, установи, організації.

Рекомендована література: [1-6, 8-10, 12, 26]

Лекція 3.

Тема 2. Теоретичні основи управління системою економічної безпеки

(д.ф.н. – 2 год)

Логіка викладу:

1. Суть, мета та завдання управління економічною безпекою підприємства.
2. Суб'єкти та об'єкти управління економічною безпекою підприємства.
3. Основні принципи та методи управління економічною безпекою підприємства.
4. Характеристика основних функцій управління економічною безпекою підприємства.
5. Механізми управління економічною безпекою підприємства.

Рекомендована література: [1-4, 5-9, 11, 14]

Лекція 4.

Тема 3. Організація управління системою економічної безпеки

(д.ф.н. – 2 год)

Логіка викладу:

1. Основи організації управління економічною безпекою підприємства.
2. Принципи організації управління економічною безпекою підприємства.
3. Функції відділу економічної безпеки підприємства.

Рекомендована література: [1-4, 6, 8, 9, 11, 13, 14, 20-23, 33, 34, 37, 39, 40]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Лекція 5.

Тема 4. Оцінка рівня економічної безпеки

(д.ф.н. – 2 год.)

Логіка викладу:

1. Поняття та види діагностики діяльності підприємства.
2. Основи діагностики зовнішнього середовища підприємства.
3. Методи діагностування фінансової кризи.

4. Методи оцінки інтелектуального капіталу та потенціалу підприємства.
Рекомендована література: [3, 5, 9, 10, 13, 14, 36-41]

Лекції 6-7.

Тема 5. Стратегія забезпечення економічної безпеки (д.ф.н. – 4 год.)

Логіка викладу:

1. Стратегія економічної безпеки підприємства та її складові.
  2. Розробка та реалізація стратегії економічної безпеки підприємства.
  3. Стратегічний аналіз економічної безпеки підприємства.
- Рекомендована література: [1-3, 15, 20, 23, 27, 35-41]*

Лекція 8.

Тема 6. Управління ризиками в системі економічної безпеки (д.ф.н. – 2 год.)

Логіка викладу:

1. Визначення ризиків у діяльності підприємства.
  2. Ситуаційний підхід при ідентифікації ризиків підприємства.
  3. Методи впливу на ризик та прийоми зниження ступеня ризику.
  4. Управління страховими ризиками.
  5. Способи зниження ризиків на фондовому ринку.
- Рекомендована література [6, 9, 11, 30, 32, 41]*

Лекція 9.

Тема 7. Діагностика банкрутства та джерела виходу з кризи (д.ф.н. – 2 год.)

Логіка викладу:

1. Діагностика банкрутства підприємства.
  2. Програма заходів санації підприємства.
  3. Форми та внутрішні джерела виходу з фінансової кризи.
- Рекомендована література: [5, 9, 19-23, 28, 29, 33, 34]*

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Лекція 10.

Тема 8. Основні засади становлення та розвитку корпоративної соціальної відповідальності (д.ф.н. – 2 год.)

Логіка викладу:

1. Історія розвитку корпоративної соціальної відповідальності її суть та значення.
  2. Внутрішнє і зовнішнє середовище КСВ.
  3. Концепція менеджменту заінтересованих осіб.
- Рекомендована література: [15-19]*

Лекції 11-12.

Тема 9. Основні засади становлення та розвитку корпоративної соціальної відповідальності (д.ф.н. – 4 год.)

Логіка викладу:

1. КСВ як складова стратегії управління та чинник підвищення конкурентоспроможності організації.
  2. Впровадження КСВ у практики і процедури компанії.
  3. Підвищення ефективності діяльності з СВ через Раду директорів.
- Рекомендована література: [15-19]**

Лекції 13-14.

Тема 10. Основні засади становлення та розвитку корпоративної соціальної відповідальності
(д.ф.н. – 4 год.)

Логіка викладу:

1. Міжнародні ініціативи із захисту прав людини в бізнес-середовищі. Рамкова концепція ООН «Захист. Повага. Гарантія справедливості»
  2. Права людини на робочому місці: Декларація МОП. Добровільні принципи з безпеки і прав людини і Глобальні принципи Саллівана
  3. Соціальний діалог в Україні.
- Рекомендована література: [15-19]**

6. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено навчальним планом	-

7. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.****ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА УПРАВЛІННЯ НЕЮ****Практичні заняття № 1-2.**

Тема 1. Формування системи економічної безпеки
(д.ф.н. – 4 год.)

Мета: розвинути компетенції у царині формування системи економічної безпеки

Зміст практичного заняття:

1. Провести обговорення проблемних питань.
2. Перевірити рівень виконання аудиторних і домашніх завдань.

Завдання для обов'язкового виконання**1. Аудиторні завдання:****Питання для обговорення:**

1. Розвиток та сучасний зміст поняття економічної безпеки підприємства, установи, організації.
2. Головні загрози економічній безпеці підприємства, установи, організації.
3. Економічна безпека суб'єктів господарювання основних видів економічної діяльності в Україні.
4. Державне регулювання економічної безпеки підприємства, установи, організації.

2. Домашні завдання:

Завдання 1. Провести хронологічний аналіз нормативно-правових актів, у яких закладено правове регламентування процесу забезпечення економічної безпеки підприємств, установ, організацій. Результати аналізу представити у формі таблиці

№	Документ	Рік прийняття	Положення, що стосуються економічної безпеки підприємств, установ, організацій
...	...	...	...

Завдання 2. Графічно зобразити структуру системи економічної безпеки, встановити зв'язки між її елементами.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка зошита, вирішення тестових завдань.

Рекомендована література: [1-6, 8-10, 12, 26]

Практичне заняття № 3.**Тема 2. Теоретичні основи управління системою економічної безпеки**

(д.ф.н. – 2 год.)

Мета: розвинути компетенції у царині управління системою економічної безпеки

Зміст практичного заняття:

1. Провести обговорення проблемних питань.
2. Перевірити рівень виконання аудиторних і домашніх завдань.

Завдання для обов'язкового виконання**1. Аудиторні завдання:****Питання для обговорення:**

1. Суть, мета та завдання управління економічною безпекою підприємства.
2. Суб'єкти та об'єкти управління економічною безпекою підприємства.
3. Основні принципи та методи управління економічною безпекою підприємства.
4. Характеристика основних функцій управління економічною безпекою підприємства.
5. Механізми управління економічною безпекою підприємства.

2. Домашні завдання.

Завдання. Дослідити публікації вітчизняних та зарубіжних вчених, у яких надаються пропозиції щодо управління системою економічної безпеки (у формі презентації).

Форма контролю: Усне опитування, перевірка зошита, перегляд презентації, вирішення тестових завдань.

Рекомендована література: [1-4, 6, 8, 9, 11, 14]

Практичне заняття № 4.**Тема 3. Організація управління системою економічної безпеки**

(д.ф.н. – 2 год.)

Мета: розвинути компетенції у царині організації процесу управління системи економічної безпеки

Зміст практичного заняття:

1. Провести обговорення проблемних питань.
2. Перевірити рівень виконання аудиторних і домашніх завдань.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Аудиторні завдання:

Питання для обговорення:

1. Основи організації управління економічною безпекою підприємства.
2. Принципи організації управління економічною безпекою підприємства.
3. Функції відділу економічної безпеки підприємства.

2. Домашні завдання

Завдання 1. Розробити Положення про службу (підрозділ) економічної безпеки підприємства, установи, організації.

Завдання 2. Розробити посадові інструкції працівників служби (підрозділу) економічної безпеки підприємства, установи, організації.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка зошита, вирішення тестових завдань.

Рекомендована література: [1-9, 11, 14, 20-23, 33, 34, 37, 39, 40]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Практичне заняття № 5.

Тема 4. Оцінка рівня економічної безпеки

(д.ф.н. – 2 год.)

Мета: розвинути компетенції оцінювання рівня економічної безпеки

Зміст практичного заняття:

1. Провести обговорення проблемних питань.
2. Перевірити рівень виконання аудиторних і домашніх завдань.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Аудиторні завдання:

Питання для обговорення:

1. Поняття та види діагностики діяльності підприємства.
2. Основи діагностики зовнішнього середовища підприємства.
3. Методи діагностування фінансової кризи.
4. Методи оцінки інтелектуального капіталу та потенціалу підприємства.

2. Домашні завдання.

Завдання. Провести аналіз існуючих методик оцінювання рівня економічної безпеки. Запропонувати власну методику оцінювання стану системи економічної безпеки підприємств, установ, організацій. За авторською методикою провести діагностику стану економічної безпеки обраного підприємства.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка зошита, вирішення тестових завдань.

Рекомендована література: [3, 5, 9, 10, 13, 14, 36-41]

Практичні заняття № 6-7.

Тема 5. Стратегія забезпечення фінансово-економічної безпеки

(д.ф.н. – 4 год.)

Мета: розвинути компетенції формування стратегії забезпечення економічної безпеки

Зміст практичного заняття:

1. Провести обговорення проблемних питань.

2. Перевірити рівень виконання аудиторних і домашніх завдань.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Аудиторні завдання:

Питання для обговорення:

4. Стратегія економічної безпеки підприємства та її складові.
5. Розробка та реалізація стратегії економічної безпеки підприємства.
6. Стратегічний аналіз економічної безпеки підприємства.

2. Домашні завдання

Завдання. Розробити стратегію забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка зошита, вирішення тестових завдань.

Рекомендована література: [1-3, 15, 20, 23, 27, 31-37]

Практичне заняття № 8.

Тема 6. Управління ризиками в системі економічної безпеки

(д.ф.н. – 2 год.)

Мета: розвинути компетенції управління ризиками в системі економічної безпеки

Зміст практичного заняття:

1. Провести обговорення проблемних питань.
2. Перевірити рівень виконання аудиторних і домашніх завдань.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Аудиторні завдання:

Питання для обговорення:

1. Визначення ризиків у діяльності підприємства.
2. Ситуаційний підхід при ідентифікації ризиків підприємства.
3. Методи впливу на ризик та прийоми зниження ступеня ризику.
4. Управління страховими ризиками.
5. Способи зниження ризиків на фондовому ринку.

2. Домашні завдання

Завдання. Визначити перелік ризиків, що є характерними для діяльності сучасних підприємств та фінансових установ. Запропонувати механізми їх уникнення, мінімізації та компенсації наслідків їх впливу на діяльність суб'єкта господарювання. Результати представити у формі презентації.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка зошита, перегляд презентацій, вирішення тестових завдань.

Рекомендована література: [6, 9, 11, 30, 32, 41]

Практичні заняття № 9-10.

Тема 7 Діагностика банкрутства та джерела виходу з кризи

(д.ф.н. – 4 год, з.ф.н. – 0 год.)

Мета: розвинути компетенції діагностики банкрутства у механізмі управління економічною безпекою

Зміст практичного заняття:

1. Провести обговорення проблемних питань.
2. Перевірити рівень виконання аудиторних і домашніх завдань.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Аудиторні завдання:

Питання для обговорення:

1. Діагностика банкрутства підприємства.
2. Програма заходів санації підприємства.
3. Форми та внутрішні джерела виходу з фінансової кризи.

2. Домашні завдання

Завдання 1. Провести аналіз динаміки кількості збанкрутілих підприємств в Україні за останні 5 років, на прикладі кількох довільно обраних підприємств розкрити причини їх банкрутств.

Завдання 2. Обрати одне з підприємств, що працює на Черкащині, та провести діагностику ймовірності його банкрутства за існуючими методиками.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка зошита, вирішення тестових завдань.

Рекомендована література: [5, 9, 15, 23, 25, 28, 29, 33, 34]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Практичне заняття № 11.

Тема 8. Основні засади становлення та розвитку корпоративної соціальної відповідальності

(д.ф.н. – 2 год.)

Мета: розвинути компетенції щодо формування системи корпоративної соціальної відповідальності

Зміст практичного заняття:

1. Провести обговорення проблемних питань.
2. Перевірити рівень виконання аудиторних і домашніх завдань.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Аудиторні завдання:

Питання для обговорення:

1. Переваги та ризики впровадження стратегії КСВ.
2. Моделі КСВ (американська, європейська, японська)
3. Міжнародні ініціативи як чинник формування і розвитку КСВ (Глобальний договір ООН).
4. Вітчизняний досвід становлення КСВ.

2. Домашні завдання.

Завдання. Провести порівняльний аналіз моделей КСВ.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка зошита, вирішення тестових завдань.

Рекомендована література: [15-19]

Практичні заняття № 12-13.

Тема 9. Корпоративна соціальна відповідальність в системі управління організацією

Мета: розвинути компетенції забезпечення корпоративної соціальної відповідальності в системі управління організацією

Зміст практичного заняття:

1. Провести обговорення проблемних питань.
2. Перевірити рівень виконання аудиторних і домашніх завдань.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Аудиторні завдання:

Питання для обговорення:

1. Кодекс корпоративної поведінки і конфліктів інтересів.
2. Управління КСВ. Роль КСВ-менеджерів в компаніях: статус, основні функції, кваліфікація, типові обов'язки, професійні стандарти.

2. Домашні завдання.

Завдання. Сформувати орієнтовну структуру Кодексу корпоративної поведінки для вітчизняної компанії.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка зошита, вирішення тестових завдань.

Рекомендована література: [15-19]

Практичне заняття № 14.

Тема 9. Формування відносин з працівниками на засадах корпоративної соціальної відповідальності

(д.ф.н. – 2 год.)

Мета: розвинути компетенції формування відносин з працівниками на засадах корпоративної соціальної відповідальності

Зміст практичного заняття:

1. Провести обговорення проблемних питань.
2. Перевірити рівень виконання аудиторних і домашніх завдань.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Аудиторні завдання:

Питання для обговорення:

1. Міжнародні і українські ініціативи в сфері захисту прав споживачів
2. Основні принципи і напрямки впровадження КСВ у сфері захисту прав споживачів
3. Міжнародний і український досвід впровадження принципів соціальної відповідальності відносно споживачів.

2. Домашні завдання.

Завдання. Провести порівняльний аналіз міжнародних і українських ініціатив в сфері захисту прав споживачів.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка зошита, вирішення тестових завдань.

Рекомендована література: [15-19]

8. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено навчальним планом	-

9. САМОСТІЙНА РОБОТА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА УПРАВЛІННЯ НЕЮ

Тема 1. Формування системи економічної безпеки

(д.ф.н. – 12 год.)

Перелік питань для самостійної роботи

1. Трактування економічної безпеки установи, організації, підприємства.
2. Групування небезпек і загроз економічній безпеці.
3. Рівні забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації.
4. Організація взаємодії складових компонентів системи економічної безпеки установи, організації, підприємства.
5. Положення та особливості системного, програмно-цільового, інституційного, підходів до управління системою економічної безпеки.

Завдання: Опрацювати літературу.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка конспекта.

Рекомендована література: [1-6, 8-10, 12, 26]

Тема 2. Теоретичні основи управління системою економічної безпеки

(д.ф.н. – 12 год.)

Перелік питань для самостійної роботи

1. Мета та модель системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.
2. Документи, що визначають стандарти безпеки підприємства, установи, організації.
3. Методи та засоби інформаційного моделювання систем економічної безпеки управлінських процесів та систем.
4. Умови співробітництва різних систем безпеки організацій та установ з правоохоронними органами.

Завдання: Опрацювати літературу.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка конспекта.

Рекомендована література: [1-4, 6, 8, 9, 11, 14]

Тема 3. Організація управління системою фінансово-економічної безпеки

(д.ф.н. – 12 год.)

Перелік питань для самостійної роботи

1. Функції і процес управління системою економічної безпеки підприємств, установ, організацій.
2. Принципи організації внутрішньої та зовнішньої взаємодії при вирішенні завдань забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації.
3. Положення про підрозділ економічної безпеки установи, організації, підприємства.
4. Визначення завдань та функцій підрозділу економічної безпеки організації, установи, підприємства.
5. Визначення функціональних складових механізму управління системою економічної безпеки установи, організації, підприємства.

6. Повноваження структурних підрозділів підприємства, установи, організації, види та напрями їх діяльності щодо запобігання загрозам, ризикам, небезпеці та забезпечення економічної безпеки.

7. Розподіл повноважень і відповідальності між структурними підрозділами при проведенні заходів із протидії ризикам і загрозам діяльності установи, організації, підприємства.

Завдання: Опрацювати літературу.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка конспекта.

Рекомендована література: [1-4, 6, 8, 9, 11, 14, 20-23, 37, 39, 40]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Тема 4. Оцінка рівня економічної безпеки

(д.ф.н. – 12 год)

Перелік питань для самостійної роботи

1. Критерії оцінки ефективності діяльності системи забезпечення економічної безпеки установи, організації, підприємства.

2. Основи діагностики зовнішнього середовища підприємства, установи, організації.

3. Оцінка рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації на основі аналізу фінансового стану та оцінки фінансової стійкості.

4. Контроль рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації.

Завдання: Опрацювати літературу.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка конспекта.

Рекомендована література: [3, 6-10, 13, 14, 16-19, 32-37]

Тема 5. Стратегія забезпечення економічної безпеки

(д.ф.н. – 12 год.)

Перелік питань для самостійної роботи

1. Сутність стратегії економічної безпеки підприємства, установи, організації.

2. Етапи процесу розробки та реалізації стратегії забезпечення безпеки суб'єкта господарювання.

3. Стратегія забезпечення безпеки.

4. Протидія недобросовісній конкуренції та недружнім поглинанням (рейдерам).

5. Перспективні та поточні плани забезпечення економічної безпеки установи, організації, підприємства.

Завдання: Опрацювати літературу.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка конспекта.

Рекомендована література: [1-3, 15, 24, 27, 31, 35-41]

Тема 6. Управління ризиками в системі економічної безпеки

(д.ф.н. – 12 год.)

Перелік питань для самостійної роботи

1. Підходи до класифікації ризиків.

2. Поняття ризиків.

3. Принципи управління ризиками.

4. Основи профілактики ризиків: диверсифікація та лімітування.

5. Інформація в системі управління ризиками.

6. Основні правила ризик-менеджменту.

7. Страхування в системі ризик-менеджменту.

Завдання: Опрацювати літературу.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка конспекта.

Рекомендована література: [6, 9, 11, 30, 32, 41]

Тема 7. Діагностика банкрутства та джерела виходу з кризи

(д.ф.н. – 12 год.)

Перелік питань для самостійної роботи

1. Діагностика банкрутства підприємства, установи, організації.
2. Моделі прогнозування ймовірності банкрутства: п'ятифакторна Альтмана, модель Таффлера і Тішоу, Модель Спрінгейта, модель Ліса.
3. Цілі та завдання фінансової санації.
4. Класична модель фінансової санації.
5. Менеджмент санації.

Завдання: Опрацювати літературу.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка конспекта.

Рекомендована література: [5, 9, 28, 29, 33, 34]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Тема 8. Основні засади становлення та розвитку корпоративної соціальної відповідальності

(д.ф.н. – 14 год.)

Перелік питань для самостійної роботи

1. Історичні аспекти залучення й розвитку громад. Етапи розвитку корпоративної соціальної відповідальності в регіоні
2. Окремі питання розвитку громад.
3. Особливості розвитку соціальної відповідальності в регіонах України. Співпраця у ланцюжку «компанія - місцева адміністрація - громада».

Завдання: Опрацювати літературу.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка конспекта.

Рекомендована література: [15-19]

Тема 9. Основні засади становлення та розвитку корпоративної соціальної відповідальності

(д.ф.н. – 14 год.)

Перелік питань для самостійної роботи

1. Особливості КСВ серед підприємств малого та середнього бізнесу
2. Програма UNIDO для відповідальних підприємців REAP
3. Корпоративна соціальна відповідальність серед українських підприємств МСБ.

Завдання: Опрацювати літературу.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка конспекта.

Рекомендована література: [15-19]

Тема 10. Основні засади становлення та розвитку корпоративної соціальної відповідальності

(д.ф.н. – 12 год.)

Перелік питань для самостійної роботи

1. Методи оцінювання ділової репутації соціально відповідальної компанії.
2. Методи та процедури оцінювання ефективності програм КСВ. Модель «Лондонської групи порівняльного аналізу» і особливості її використання.
3. Збалансована система показників із КСВ.

Завдання: Опрацювати літературу.

Форма контролю: Усне опитування, перевірка конспекта.

Рекомендована література: [15-19]

10. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальні завдання є однією з форм організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, виконується студентом під керівництвом викладача. Виконання індивідуальних завдань створює умови для якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів і має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти одержують у процесі навчання, а також застосування знань на практиці.

Індивідуальні завдання виконуються самостійно і не входять до тижневого аудиторного навантаження студента. Викладач контролює виконання індивідуального завдання на консультаціях, графік яких розробляється і затверджується завідувачем кафедри на початку семестру.

Тема 1. Формування системи економічної безпеки

Реферати, підготовка результатів власних досліджень до виступу на конференції чи друку статті

1. Групування небезпек і загроз економічній безпеці установи, організації, підприємства за кваліфікуючими ознаками.
2. Пріоритети в застосуванні заходів, які повинні вживати підрозділи служби безпеки підприємства для виконання покладених на них завдань.
3. Формування системи управління економічною безпекою підприємства, установи, організації на засадах теоретичних підходів до управління.
4. Механізм взаємодії функціональних складових комплексної системи безпеки при проведенні заходів з протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам та ризикам діяльності підприємства, установи, організації.

Форма контролю: Реферат, тези доповіді, стаття у фаховому журналі.

Рекомендована література: [1-6, 8-10, 12, 26]

Тема 2. Теоретичні основи управління системою економічної безпеки

Реферати, підготовка результатів власних досліджень до виступу на конференції чи друку статті

1. Мета та модель системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.
2. Модель комплексного використання власних ресурсів підприємства в системі економічної безпеки підприємства, установи, організації.
3. Опис проблемної ситуації в галузі безпеки підприємства, установи, організації.
4. Методи та засоби інформаційного моделювання систем економічної безпеки управлінських процесів та систем.
5. Умови співробітництва різних систем безпеки організацій та установ з правоохоронними органами.

Форма контролю: Реферат, тези доповіді, стаття у фаховому журналі.

Рекомендована література: [1-4, 6, 8, 9, 11, 14]

Тема 3. Організація управління системою економічної безпеки

Реферати, підготовка результатів власних досліджень до виступу на конференції чи друку статті

1. Моделі організаційних структур з управління економічною безпекою установи, організації, підприємства.
2. Основні завдання та склад Ради з безпеки підприємства, як вищого колегіального органу.
3. Організаційно-штатна структура підрозділу економічної безпеки установи, організації, підприємства.
4. Нормативно-методичні механізми формування положення про підрозділ економічної безпеки установи, організації, підприємства.
5. Ідентифікація та документування робіт, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки установи, організації, підприємства.

6. Порядок формування штатного розпису підрозділу економічної безпеки установи, організації, підприємства.

7. Підходи до побудови системи безпеки корпорації: «легкі служби» безпеки і «важка» комерційна служба безпеки корпорації.

8. Розподіл повноважень і відповідальності між структурними підрозділами установи, організації, підприємства в системі забезпечення їх економічної безпеки.

9. Основні сфери та напрями діяльності служб з економічної безпеки, завдання та функції.

Форма контролю: Реферат, тези доповіді, стаття у фаховому журналі.

Рекомендована література: [1-4, 6, 8, 9, 11, 14, 37, 39, 40]

Тема 4. Оцінка рівня економічної безпеки

Реферати, підготовка результатів власних досліджень до виступу на конференції чи друку статті

1. Поняття та види діагностики діяльності підприємства.

2. Ідентифікація ризиків і пов'язаних з ними потенційних загроз.

3. Контроль рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації.

4. Методи оцінювання персоналу служб фінансово-економічної безпеки: аналіз робіт та самооцінка, розрахункові методи (визначення коефіцієнтів), експертне оцінювання, рейтингова оцінка, навчальна тривога.

5. Оцінювання тривалості та складності робіт щодо забезпечення економічної безпеки установи, організації, підприємства.

6. Заходи із оцінювання ефективності діяльності персоналу підрозділу економічної безпеки установи, організації, підприємства із протидії загрозам та ризикам.

Форма контролю: Реферат, тези доповіді, стаття у фаховому журналі.

Рекомендована література: [3, 5, 9, 10, 13, 14, 36-41]

Тема 5. Стратегія забезпечення економічної безпеки

Реферати, підготовка результатів власних досліджень до виступу на конференції чи друку статті

1. Розробка та реалізація стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації.

2. Розгляд стратегій в розрізі видів: корпоративна стратегія, функціональна стратегія, стратегія окремих господарських одиниць.

3. Стратегічний аналіз системи фінансової безпеки держави.

4. Забезпечення інформаційної безпеки та захист комерційної таємниці.

Форма контролю: Реферат, тези доповіді, стаття у фаховому журналі.

Рекомендована література: [1-3, 15, 24, 27, 31, 35-41]

Тема 6. Управління ризиками в системі економічної безпеки

Реферати, підготовка результатів власних досліджень до виступу на конференції чи друку статті

1. Загальна характеристика основних груп фінансових ризиків.

2. Система управління ризиками.

3. Організація та проведення інформаційної й аналітичної роботи зі своєчасного виявлення загроз і ризиків діяльності установи, організації, підприємства та розробки ефективних заходів для їх зниження.

4. Основні правила ризик-менеджменту.

5. Переваги страхування як методу управління фінансовими ризиками.

Форма контролю: Реферат, тези доповіді, стаття у фаховому журналі.

Рекомендована література: [6, 9, 11, 30, 32, 41]

Тема 7. Діагностика банкрутства та джерела виходу з кризи
Реферати, підготовка результатів власних досліджень до виступу на конференції чи друк статті

1. Система раннього попередження та реагування як особлива інформаційна система, яка інформує керівництво про потенційні ризики, що можуть насуватись на підприємство, установу, організацію як з зовнішнього, так і з внутрішнього середовища.

2. Передумови та ініціатори проведення фінансової санації, порядок проведення санації підприємства, установи, організації.

3. Експрес-діагностика фінансового стану.

4. Інституційні та функціональні блоки менеджменту санації.

Форма контролю: Реферат, тези доповіді, стаття у фаховому журналі.

Рекомендована література: [5, 9, 28, 29, 33, 34]

Тема 8. Основні засади становлення та розвитку корпоративної соціальної відповідальності

Реферати, підготовка результатів власних досліджень до виступу на конференції чи друк статті

1. Вітчизняний досвід становлення та розвитку КСВ.
 2. Корпоративна соціальна відповідальність як конкурентна перевага сучасних компаній.

3. Позитивні та негативні наслідки соціально відповідального бізнесу.

4. Аргументи проти широкої соціальної відповідальності.

5. Аргументи за соціальну відповідальність.

6. Прямі й непрямі ефекти соціальної відповідальності компанії.

7. Основні переваги впровадження програм КСВ для суспільства, держави і бізнесу.

Форма контролю: Реферат, тези доповіді, стаття у фаховому журналі.

Рекомендована література: [15-19]

Тема 9. Корпоративна соціальна відповідальність в системі управління організацією
Реферати, підготовка результатів власних досліджень до виступу на конференції чи друк статті

1. Вимоги до компетенції менеджера КСВ.
 2. Етичні кодекси та етичні програми: основні принципи та вимоги до формування та впровадження.

3. Передумови створення корпоративної етичної програми.

4. Елементи етичної програми.

5. Організація етичної програми в компаніях.

6. Структура етичного кодексу.

7. Керівні принципи для розробки й виконання ефективного етичного кодексу.

8. Основні напрямки діяльності та інструменти КСВ.

9. Шість корпоративних соціальних ініціатив за Ф. Котлером.

Форма контролю: Реферат, тези доповіді, стаття у фаховому журналі.

Рекомендована література: [15-19]

Тема 10. Формування відносин з працівниками на засадах корпоративної соціальної відповідальності

Реферати, підготовка результатів власних досліджень до виступу на конференції чи друк статті

1. Прийнятне і неприйнятне втручання в особисте життя працівників.

2. Інформована згода.

3. Поліграф або детектор брехні, його використання.

4. Основні аспекти якості трудового життя.

5. Умови праці та соціальний захист.

6. Захист здоров'я та безпека на робочому місці.
7. Організація праці.
8. Обов'язки працівників.
9. Розвиток людини та навчання на робочих місцях.

Форма контролю: Реферат, тези доповіді, стаття у фаховому журналі.

Рекомендована література: [15-19]

11. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Основними методами навчання студентів з дисципліни «Управління економічною безпекою і корпоративна соціальна відповідальність» є:

- 1) словесні: розповідь, пояснення, бесіда (вступна, поточна, підсумкова), лекція;
- 2) наочні: ілюстрація, демонстрація, спостереження;
- 3) практичні: практична робота, вправи (творчі, усні, практичні, графічні, розрахункові).

12. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Основними методами контролю знань студентів з дисципліни «Управління економічною безпекою і корпоративна соціальна відповідальність» є: доповіді; реферати; тестові завдання; модульний контроль.

13. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ (денна форма навчання)

Модулі	Поточне тестування та самостійна робота												Всього за поточний контроль	Сума					
	Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				Змістовий модуль 3										
К-сть балів за модуль	30				30				40				100	100					
Теми	Тема 1	Тема 2	Тема 3	МК № 1	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	МК № 2	Тема 8	Тема 9	Тема 10	Індивідуальне завдання	МК № 3					
Кількість балів	5	5	5		5	5	5	5		5	5	5			5				
у т. ч. за видами робіт:	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-			-				
робота на практичних заняттях	2	2	2		2	2	2			10	2	2			2	10	15		
СРС (опрацювання питань для самостійної роботи)	3	3	3		3	3	3			3	3	3							

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

До методичного забезпечення навчальної дисципліни входять:

- конспект лекцій;
- наочні матеріали, дидактичні роздаткові матеріали (схеми, діаграми, тощо);
- методичні вказівки до виконання практичних занять, самостійної, індивідуальної роботи студентів;
- пакети тестових завдань та завдань контролю й самоконтролю знань.

15. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА**Базова**

1. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В., [за ред. Т.Г. Васильціва]. – Львів: 2012. – 386 с.
2. Економічна безпека підприємництва в системі національної безпеки / Люта О.В., Пігуль Н.Г./ Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: [колективна монографія у 2т.]. – Дніпропетровськ «ФОП Дробязко С.І.», 2014. – Т. 2. – 349 с.
3. Зачосова Н.В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ : монографія / Н.В. Зачосова. – Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А. – Черкаси, 2016. – 375 с.
4. Зубок М. І., Рубцов В.С., Яременко С. М., Гусаров В.Г., Чернов. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навчальний посібник. – К.: 2012 – 226 с.
5. Кавун С.В. Економічна та інформаційна безпека підприємств у системі консолідації інформації: навчальний посібник / С.В. Кавун, А.А. Пилипенко, Д.О. Репко. – Х: Вид. ХНЕУ, 2013. – 264 с.
6. Комплексне забезпечення фінансово-економічної безпеки: підручник / О. І. Копилук, О. М. Музичка, Ю. В. Тимчишин та ін. - Львів: Вид-во Сполом, 2017. - 411 с.
7. Крегул Ю. І. Комерційна розвідка та внутрішня безпека на підприємстві : навчальний посібник / Ю. Крегул, М. Зубок, Р. Банк ; ред. Ю. А. Крегул. - К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. - 175 с.
8. Отенко І. П. Економічна безпека підприємства : навч. посібн. /І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. -Х. : ХНЕУ, 2012.-251 с.
9. Подольчак Н. Ю. Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки : навчальний посібник / Н. Подольчак, В. Карковська. - Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. - 267 с.
10. Сусіденко О. В. Фінансова безпека підприємства: теорія, методи, практика : монографія / О. Сусіденко. - К. : Центр учбової літератури, 2015. - 127 с.

11. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів : навчальний посібник / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України»; за заг. ред. д-ра. екон. наук, проф. С. М. Фролова. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. – 333 с.
12. Фінансова безпека будівельних підприємств : монографія / Воробйов Ю.М., Воробйова О.І., Блажевич О.Г. – Сімферополь : ВД «АРИАЛ», 2013. – 180 с.
13. Хома І. Б. Формування та використання систем діагностики економічної захищеності промислового підприємства : монографія / І. Хома. - Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. - 503 с.
14. Черевко О. В. Управління системою економічної безпеки суб'єктів господарювання : обліково-аналітичне забезпечення : монографія / Черевко О. В., Мігус І. П. - Черкаси : ПП Чабаненко Ю. А. – Черкаси, 2015. – 198 с.
15. Шпак Н. О. Економічна стабільність суб'єктів господарювання в умовах хаотичного розвитку національної економіки України : монографія / Н. Шпак, О. Пирог, М. Романишин. - Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. - 287 с.
16. Корпоративна соціальна відповідальність: моделі та управлінська практика : підручник / Саприкіна М. А., Ляшенко О., Саєнсує М. А., Місько Г. А., Зінченко А. Г.; за наук. ред. д.е.н., проф., засл. діяч науки і техніки України Редькіна О. С.-К.: ТОВ «Фарбований лист», 2011.-480 с.
17. Гоголя, О. П. Соціальна відповідальність бізнесу / О. П. Гоголя, І. П. Кудінова. - К. : Вид-во Національного університету біоресурсів і природокористування України, 2008. - 79 с.
18. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / Кол. автор.: Лазоренко О., Колишко Р., та ін. - К. : Вид-во «Енергія», 2008. - 96 с.
19. Саєнко Ю. Соціальна відповідальність бізнесу: розуміння та впровадження / Ю. Саєнко. – К., 2005. – 30 с.

Допоміжна

20. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
21. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
22. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
23. Про господарські товариства [Електронний ресурс] : Закон України від 19.09.1991 № 1576-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
24. Власюк О.С. Актуальні проблеми фінансової безпеки України в умовах посткризової трансформації : монографія / О. Власюк; Націонал. ін-т стратегічних досліджень. - К. : НІСД, 2014. – 428 с.
25. Держава, підприємства та банки в системі антикризового управління : монографія за ред. д.е.н., проф.. Т.А. Васильєвої, к.е.н., О.Б. Афанасьєвої. - Суми : «Ярославна», 2013. – 488 с.
26. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки : [колективна монографія у 2т.]. - Дніпропетровськ: «ФОП Дробязко С.І.», 2014. – Т. 2. - 349 с.
27. Економічна безпека держави / ред.: О. Власюк, А. Мокій. - Львів : Апріорі, 2013. - 835 с.
28. Кубрак Н. Р. Потенціал еластичності у формуванні конкурентоспроможності промислових підприємств : монографія / Н. Кубрак, Є. Крикавський, Н. Косар. - Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. - 202 с.
29. Кульчій І.О. Антикризове управління: навчальний посібник. – Полтава: ПолтНТУ, 2016. – 120 с.
30. Перхач О. Л. Корпоративні конфлікти та методи їх подолання : навчальний посібник / О. Перхач, Н. Подольчак; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львівська політехніка». - Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. - 191 с.

31. Петрович Й. М. Стратегічне управління конкурентоспроможністю промислового підприємства : монографія / Й. Петрович, О. Кривешко, І. Ступак; ред. Й. М. Петрович. - Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. - 226 с.

32. Подольчак Н Ю. Менеджмент управлінських конфліктів у діяльності машинобудівних підприємств : монографія / Н. Подольчак, Г. Ковальчук. - Львів : Львівська політехніка, 2015. - 190 с.

33. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / за заг. ред. І. О. Школьник та В. М. Кремень; [І. О. Школьник, В. М. Кремень, С. М. Козьменко та ін.]. – Київ : Центр учбової літератури, 2014. – 488 с.

34. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / Д. І. Дема, Л. М. Дорохова, О. М. Віленчук [та ін.]. - Житомир: ЖНАЕУ, 2014. – 478 с.

35. Черевко О. В. Стратегічні пріоритети детінізації економіки України у системі економічної безпеки : макро та мікро вимір : монографія / Черевко О. В., Мігус І. П., Зачосова Н. В. // Черкаси: Вид-во ПП Чабаненко Ю. А. – Черкаси, 2014. – 370 с.

16. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

36. www.minfm.gov.ua - Міністерство фінансів України.

37. www.rada.kiev.ua - Верховна Рада України.

38. www.ukrstat.gov.ua - Державна служба статистики України.

39. <http://www.rnbo.gov.ua> – Рада національної безпеки і оборони України

40. <http://www.niss.gov.ua> – Національний інститут стратегічних досліджень.

41. www.bank.gov.ua - Національний банк України